

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. Vtrum lex humana possit obligare ad actus internos?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

facilitate eam servandi, quæ comparatur multo-
rum actuum frequentatione, quæ longum tem-
pus requirit. Est enim ibi Philosophi scopus,
ostendere non esse facile leges mutandas, ne per
hujusmodi frequentem mutationem subditi as-
suescant superiori non parere, cui facile parere
assuevimus ex more, qui ex frequentatis acti-
bus acquiritur.

40. Objicies secundò: Lex cui tota communitas re-
pugnat, non expedit bono communi, imò vergit
in damnum illius, & propter populi rebellionem
& tumultum, magnum ex illa incommodum ori-
tur: Ergo cum lex non obliget, nisi conducat ad
bonum commune, imò veram rationem legis non
habeat, si ad bonum commune non ordinetur,
ut disp. 1. art. 2. ostensum est, lex cui tota com-
munitas repugnat, non obligat ob defectum con-
sensûs & acceptationis populi.

41. Respondeo, dato Antecedente, negando Con-
sequentiam. Esto enim lex cui tota communitas
repugnat, & reddita est inutilis & periculosa pro-
pter difficultatem eam servandi, non obliget,
nego tamen eam non obligare ex defectu con-
sensûs & acceptationis populi; nam adhuc stan-
te difficultate & populi repugnantia, posset su-
perior legis observantiam urgere, quamvis non
deberet, quando major pars communitatis repu-
gnat. Ratio ergo cur lex in eo casu non obliget,
sumitur ex eo quod tunc Princeps virtualiter de-
rogat ipsi legi; unde potius voluntas Principis
reddit tunc legem invalidam, quam non acce-
ptatio populi, quæ tantum occasionaliter dicitur
illam abrogare.

42. Objicies tertio: Consuetudo potest abrogare
legem, ut communiter Jurisperiti docent: Ergo
per non acceptationem potest lex non obligare.
Consequentia patet, quia non acceptatio populi
æquivaleret consuetudini, cum consuetudo abro-
gativa legis nihil aliud sit quam quædam non ac-
ceptatio legis jam obligantis, & nondum fir-
mata.

43. Respondeo, consuetudinem non habere vim
abrogandi legem, nisi sit legitime præscripta:
non præscribitur autem legitime, quando resistit
& refragatur præscriptioni ille cuius interest. At-
que ita populus non præscripsit neque acquisivit
sibi jus non parendi legibus, nisi acceptentur;
cum Legislatores huic usui sæpissimè resistant,
subditosque adigant ad legum acceptationem.

44. Objicies quartò: Legislator civilis accipit po-
testatem legislativam à Republica: Ergo depen-
denter à consensu illius leges fert, subindeque
leges civiles sub hac tacita conditione feruntur,
ut vim habeant, si fuerint acceptatæ & usu rece-
ptæ. Quod confirmari potest exemplo Romano-
rum, apud quos referente Alexandro ab Alexan-
dro lib. 6. dierum genial. cap. 16. non antea le-
ges obligabant, quam fuissent à populo acce-
ptatæ.

45. Respondeo, concesso Antecedente, negando
Consequentiam, nam semel à populo in Princi-
pem translatà potestate legislativâ, penes ipsum
tantum est leges condere, iisque populum obli-
gare, independenter ab ipsius consensu & acce-
ptione. Nec ullum fundamentum est asserendi,
populum sub hac conditione, ut leges vim ha-
beant, si fuerint acceptatæ, & usu receptæ, suam
potestatem legislativam in Principem transfuisse;
præsertim cum talis conditio valde debiliter
obedientiam & subordinationem subditorum er-
ga superiorem, quæ ad rectam gubernationem

maximè necessaria est, ut passim docet Aristote-
les in libris Politicorum. Unde licet populus Ro-
manus initio sub hac conditione suam potesta-
tem in legislatores transtulisset, ideoque tunc
temporis eorum leges antea non obligarent,
quam à populo acceptatæ fuissent, postea tamen
idem populus totam suam potestatem transtulit
in Legislatores & capita Reipublicæ, eaque sine
ulla limitatione usi sunt.

D. Thomas hic art. 4. explicat divisionem le-
gum humanarum ab Isidoro traditam, & discrimen
quod inter jus gentium & jus naturale repe-
ritur. Verum quia de primo sufficienter egimus
suprà disp. 1. art. 3. & de secundo dicemus in
Tractatu de quatuor virtutibus cardinalibus, cum
de jure, quod est objectum iustitiæ, differemus,
ab utraque quæstione in presenti abstinemus, ne
eadem sæpius repetamus. Unde fit

DISPVATIO V.

De potestate legis humane.

Ad quæstionem 96. D. Thomæ.

C Onsideratà existentia & quidditate legis
humane, variisque ejus qualitatibus &
conditionibus, superest ut de ejus pote-
state differamus, & ad quæ, & quos, illa obligare
possit, breviter declarem.

ARTICVLVS I.

Utrum lex humana possit obligare ad actus
internos?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

P Ro intelligentia & resolutione hujus difficul-
tatis, notandum est, illam procedere non so-
lum de actibus internis secundum se, id est qua-
tenus nullo modo connectuntur cum externis,
qui sunt purè interni, sed etiam de iis, ut cum ex-
ternis connexionem habent. Duplitter autem
potest connecti actus internus cum exteriori, pri-
mò ut causa & forma illius, quæ ratione volitio
efficax furandi connectitur cum furto exteriori,
& hæc connexio est per se. Secundo modo etiam
connectitur per se, saltem ut conditio necessariò
requisita ad substantiam actus exterioris in gene-
re moris consideratam. Hoc modo attentio con-
nectitur cum oratione vocali, & dolor internus
cum confessione sacramentali, & intentio bapti-
zandi cum actione externa baptizantis; non enim
est vera oratio exterior in genere moris conside-
rata, nisi procedat ex aliqua attentione; nec vera
confessio sacramentalis, quæ non procedit ex do-
lore interno; nec vera actio baptizandi, quæ ex
intentione ministri non sequitur. Est autem ma-
nifesta differentia inter actus primi & secundi
generis, nam actus primi generis sufficienter ma-
nifestantur per exteriores; quis enim non videat
volitionem furandi manifestari per furtum exte-
rius? Actus verò secundi generis non sufficienter
manifestantur per actus exteriores, recitatio

enim exterior officij, non sufficienter manifestat attentionem & devotionem, cum possit esse sine illa. Tertiò actus interior potest conueniri cum exteriori non per se, sed per accidens, etiam quantum ad esse morale actionis, sicut motivum penitentiae per accidens conuenit cum exteriori jejunijs, & motivum vanæ gloriæ largitioni elemosinæ. Proposita ergo difficultas procedit uniuersaliter, utrum uidelicet lex humana, tam civilis, quam Ecclesiastica, possit obligare ad actus internos, tam secundum se, & ut sunt purè interni, quam ut conueniuntur cum exterioribus, tribus modis jam explicatis?

2. Triplex autem in ejus resolutione reperitur Authorum sententia. Prima affirmat, legem humanam posse obligare ad actus interiores, non solum ut conueniuntur cum exterioribus aliquo ex modis prædictis, sed etiam secundum se, & ut sunt purè interiores. Ita Adrianus quodlib. 8. art. 1. lit. H. Albertus Pignus lib. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 26. & Summa Rosella verbo *hæresis*. Quam ut probabilem defendit Joannes Medina Codice de oratione quæst. 15.

Secunda existimat legem humanam non posse præcipere aut prohibere actus purè internos, imò neque illos qui exterioribus conueniuntur, nisi sint tales, ut per exteriores sufficienter exprimantur, sicut causa per proprium effectum. Ita Vazquez 1. 2. disp. 160. cap. 7. & sequentibus, Salas disp. 9. de legibus sect. 1. Amicus in Tract. de legibus disp. 5. sect. 5. Martinonus disp. 29. sect. 1. & alij.

Tertia, inter utramque veluti media, docet legem humanam non posse quidem præcipere actus internos cum exterioribus nullam connexionem habentes, bene tamen actus internos, ut conueniuntur cum exterioribus, non solum eos sufficienter manifestantibus, sed etiam si non sufficienter manifestent eos, dummodo tamen per se requirantur ad integritatem exteriorum in genere moris, saltem ut conditiones omnino necessarias. Hanc tenent communiter Thomistæ, præsertim Cajetanus, in summa, verbo *Excommunicatio*, & verbo *Hora canonica*, & Soto lib. ultimo de justitia quæst. 5. art. 5. quos sequuntur Suarez, Valentia, Azorius, Salas, Syluius, & alij plures.

§. II.

Vera sententia sequentibus conclusionibus stauit.

3. Dico primò, lex humana non potest obligare ad actus purè internos, qui nullo modo per exteriores manifestantur, nec cum illis aliquam connexionem habent. Ita D. Thomas infra quæst. 100. art. 9. ubi nostram conclusionem hac ratione demonstrat: Id tantum cadere potest sub præceptum aut prohibitionem legis humanæ, ad quod faciendum vel omittendum lex humana cogere potest: Sed lex humana non potest cogere ad actus purè internos, qui per exteriores non manifestantur: Ergo nec illos præcipere aut prohibere. Major constat, nam potestas legislativa ad præcipiendum vel prohibendum, est etiam ad cogendum, ut docet Aristoteles 10. Eth. cap. 5. ubi ait potestatem legislativam debere necessariò habere adjunctam potestatem coactivam, quia alioquin esset inutilis & inefficax. Minor uerò sic ostenditur: Coactio legis est per metum pœnæ, ut dicitur 1. Ethic. cap. ultimo: Sed pœ-

Tom. III.

A na non infligitur nisi pro illis de quibus legislator habet judicare, quia ex judicio lex punit: cum igitur non possit legislator humanus judicare de actibus purè internis, quia homines vident ea quæ parent, ut dicitur 1. Regum 16. non potest cogere ad illos. Unde juris axioma est cap. *Christiana Religio* 32. quæst. 5. *Non habere latentia peccata vindictam.*

Dices, ex hoc discursu D. Thomæ sequi, legem humanam non posse prohibere aut præcipere actus externos occultos, ob defectum testium, cum tales actus non possint puniri per legem purè humanam.

B Sed negatur sequela, quia actus exteriores occulti, ob defectum testium, sunt manifesti secundum se, & tantum per accidens occulti; unde cum lex non respiciat ad id quod est per accidens, ab illa per se præcipi & prohiberi possunt. Similiter tales actus sunt per se punibiles per legem humanam, licet per accidens ex defectu probationis puniri per homines non possint. Cujus signum est, quia quacumque ratione perueniat delictum ad sufficientem hominum notitiam, puniri poterit, licet in principio fuerit occultissimè commissum, quod non ita est de actu merè interno.

C Aliam rationem insinuat S. Thomas 2. 2. quæst. 104. art. 5. quæ sic potest proponi: Potestas legislativa per se primò tendit ad externum & commune Reipublicæ regimen: Sed actus purè interni non sunt apta materia humani regiminis: Ergo potestas legislativa ad actus purè internos, seu qui in pura mente consummantur, extendi nequit. Major patet, Minorem uerò optimè declarat D. Thomas ex Seneca 3. de beneficiis, quia unus homo naturaliter non subditur alteri, secundum animam, sed secundum corpus: *Errat enim* (inquit ille) *si quis putat seruitutem in totum hominem descendere, pars enim melior excepta est. Corpora obnoxia sunt & adscripta dominis, mens sui juris est.*

D Dico secundò, lex humana potest præcipere vel prohibere actus internos, qui per se sunt causa actuum exteriorum, illos sufficienter manifestantium. Patet hæc conclusio, qui enim prohibet furtum, prohibet voluntatem efficacem furandi, & qui præcipit actum externum recitandi officium, præcipit voluntatem efficacem recitandi, quia isti actus per se conueniuntur cum exterioribus, taliter quod sine illis exteriores morales esse non possunt: unde cum lex humana hujusmodi actus exteriores ut sunt morales præcipiat, aut prohibeat, etiam præcipit aut prohibet interiores à quibus imperantur, & qui per actus illos externos necessariò manifestantur.

E Dico tertio, lex humana potest præcipere aut prohibere actus internos per se requisiti ad integritatem exteriorum in genere moris, saltem ut conditiones necessarias, quamvis per exteriores non manifestentur.

Probatum breuiter: Qui habet potestatem præcipiendi aliquid, habet etiam potestatem præcipiendi illud quod necessariam connexionem cum eo habet, ut illud subsistat; quæ ratione lex humana potest præcipere vel prohibere actus internos, qui per se sunt causa actuum exteriorum, ut præcedenti conclusione dicebamus: Sed multi sunt actus exteriores, quos lex humana præcipere potest, qui per se requirunt actus aliquos internos ad suam integritatem moralem, quamvis per exteriores non manifestentur: Ergo lex

Y Y y iij

humana potest præcipere actus interiores per se requisitos ad integritatem exteriorum in genere moris, quantumcumque per exteriores non sufficienter manifestentur. Major constat, Minor verò probatur in intentione baptizandi, & administrandi alia sacramenta, in dolore ad confessionem requisito, & in attentione recitandi horas canonicas, sine quibus actus exteriores non habent integritatem moralem necessariam, quamvis actus illi interni, per exteriores sufficienter non manifestentur.

8. Hanc conclusionem fusiùs declaravimus in dissertatione Theologica de probabilitate, art. 3. ubi contra Caramuelem ostendimus, præceptum Ecclesiasticum de horis canonicis recitandis, non solum ad attentionem & devotionem exteriorem, sed etiam ad interiorem obligare. Quod potest adhuc confirmari ex eo quod aliqui Pontifices cum aliquibus dispensarunt, ut etiam si divinum officium cum mentis distractione recitaverint, modò id malitiosè non fecerint, præcepto Ecclesiæ satisfaciunt, ut concessit Leo X. Minoritis, prout refertur in compendio Privilegiorum Societatis Jesu, sub littera, *Hora Canonica*, §. 7. Ex hoc, inquam, confirmari potest sententia quæ docet Ecclesiam præcipere attentionem internam, & non solum externam, in recitandis horis; dispensatio enim supponit legem, à cuius obligatione eximit: Ergo si Pontifices dispensarunt cum aliquibus, ut satisfacerent præcepto Ecclesiæ, de recitatione divini officij, quamvis illud cum mentis distractione recitaverint, manifestum videtur, Ecclesiam præcipere attentionem & devotionem interiorem & non solum exteriorem in horis canonicis recitandis.

9. Dico quartò, lex humana non potest præcipere aut prohibere illos actus internos, qui tantum per accidens conjunguntur cum exterioribus.

Patet hæc conclusio: cum enim lex humana, ut suprà dicebamus, per se primò tendat ad externum & commune Reipublicæ regimen, nihil potest præcipere, nisi vel sit sensibile in se, vel cum per se sensibili connexionem per se habeat: Sed actus interni, qui per accidens tantum conjunguntur cum exterioribus, nec per se sensibiles sunt, nec connexionem per se habent cum actu externo per se sensibili: Ergo non possunt cadere sub lege humana.

10. Confirmatur: Quando actus interior non est per se conjunctus cum actu externo, sed tantum per accidens, actus interior se habet tantum ut modus implendi præceptum: At modus præcepti non cadit sub præceptum, ut docet D. Thomas infrà quæst. 100. art. 9. Ergo lex humana non præcipit actum internum simul cum externo, quando internus necessariò conjunctus non est cum actu externo, sed tantum per accidens. Sic quando lex humana præcipit jejunium observandum tempore quadragesimæ, non præcipit simul internum motivum vel pœnitentiæ vel temperantiæ, quia internum motivum tale, tantum per accidens conjunctum est externo jejunio, cum non referat, ex quo motivo præceptum jejunij impleatur, modò impleatur ex honesto motivo.

§. II.

Solvuntur objectiones.

11. **O**bjicies primò contra primam conclusionem: Potestas Ecclesiastica spiritualis est,

A & ordinata ad profectum interiorem animarum, tanquam ad finem: Sed ad hunc finem consequendum, valde necessarium est, ut extendatur ad actus etiam purè interiores præcipiendos, in quibus præcipue consistit animarum salus: Ergo datur in Ecclesia hujusmodi potestas.

Confirmatur: Potestas Ecclesiastica absolute data fuit à Christo, dum dixit Petro: *Quodcumque ligaveris super terram &c.* Ergo non est cur limitetur à nobis ad actus exteriores.

12. Ad objectionem respondeo quod finis potestatis Ecclesiasticæ remotus, est salus animarum, proximus autem est bonum sensibile & exterius, pertinens ad sensibilem hierarchiam. Uterque autem non cadit sub legis præcepto, sed tantum actus exteriores, qui ordinantur ad illud bonum exterius; ex consequenti verò cadunt etiam actus interiores, qui per se connexionem habent cum exterioribus; non verò actus interiores puri, neque qui accidentaliter solum connectuntur cum exterioribus. Unde

Ad confirmationem respondetur quod potestas legislativa tributa à Christo, merito limitatur ad actus tantum exteriores, & interiores, qui per se connexionem habent cum istis; nam cum sit in ordine ad gubernationem sensibilibus hierarchiæ tantum, debet esse per ordinem ad actus sensibiles exteriores, & ad interiores, sine quibus hujusmodi exteriores per se esse non possunt.

13. **C** Objicies secundo: Ecclesia præcipit fidelibus ut singulis annis confiteantur peccata sua, etiam purè interiora: Ergo potest actus purè interiores præcipere.

Confirmatur: Summus Pontifex potest dispensare in voto merè interno: Ergo & actum purè internum prohibere vel præcipere.

14. Ad objectionem respondeo quod Ecclesia non posset præcipere fidelibus ut confiterentur peccata purè interiora, si id non fuisset præceptum à Christo, qui potestatem habet præcipiendi actus purè internos: Supposità verò institutione confessionis exterioris à Christo factà, determinat tempus quo obligat præceptum Christi, præcipiendo ut fiat saltem singulis annis: hoc autem non est præcipere actum internum, sed externum, & internum, ut connexionem habet per se cum externo, supposità Christi institutione, quod optimè potest.

15. **E** Ad confirmationem, concessio Antecedente, nego consequentiam & paritatem: Ratio disparitatis est, Primò quia ad dispensandum potestas coactiva non requiritur, bene tamen ad præcipiendum aut prohibendum. Secundò, quia dispensatio internam animi quietem respicit, lex verò externam gubernationem. Tertio, quia obligatio voti oritur ex interno actu, nec signo externo indiget: at obligatio legis humane non obligat ex solo actu interno, nisi etiam promulgatio accedat.

Objicies tertio: Ad Ecclesiam pertinet suis legibus dirigere homines in vitam æternam: Sed ad hunc finem magis necessarium est ordinare actus internos quàm externos: Ergo Ecclesia actus merè internos præcipere vel prohibere potest. Unde in cap. *Novus*, de sententia excommunicationis, excommunicantur omnes hæretici, Et in Clementina 1. de hæreticis cap. *Multorum*, circa finem, excommunicantur Inquisitores hæreticæ pravitatis, *si odij, gratia, vel amoris lucri, vel commodi temporalis obtentu, contra justitiam & conscientiam suam, omiserint contra quem-*

quam procedere ubi fuerit super pravitate hæretica procedendum. Et in cap. *Dolentes*, de celebratione Missarum, præcipitur Clericis, ut *divinum officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & devotè*: hæresis autem peccatum mentis est; amor & odium actus interni, devotio etiam interior actus est.

16. Respondeo ad Ecclesiam pertinere suis legibus dirigere homines ad vitam æternam, non quomodocumque, sed cogendo & judicando; unde cum ipsa non judicet de actibus purè internis, sed in judicio Dei reserventur, non potest eos præcipere aut prohibere, si purè interiores sunt. Unde ad capita juris citata, dicendum est, quod hæresis prohibetur ab Ecclesia, & punitur excommunicationis pœnâ, non ut purè mentalis est, sed ut conjuncta est cum exteriori. Similiter odium & amor puniuntur, ut conjuncta sunt cum actibus exterioribus, & interna devotio præcipitur, ut conjuncta est orationi vocali.

17. Objicies quartò contra tertiam conclusionem: Lex humana præcipere aut prohibere non potest nisi illos actus de quibus potest judicium ferre: Sed non potest judicare de actibus internis, qui per exteriores sufficienter non manifestantur, cum Ecclesia neque Republica secularis judicent de occultis; ut enim dicitur in cap. *Tua nos, de simonia: Nobis datum est de manifestis tantum modo judicare*: Ergo lex humana non potest præcipere aut prohibere actus illos internos, qui per exteriores sufficienter non manifestantur, quamvis illis per se concedantur.

18. Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad hoc enim ut lex humana de actu interno judicium ferre possit, non requiritur quod actus internus sufficienter per externum exprimat, sed sufficit & requiritur quod habeat connexionem per se cum externo, de quo potest judicium ferre, tunc enim, saltem indirectè, potest judicium & legem ferre supra actum internum. Si verò actus internus sit per se causa actus exterioris, & sufficienter per illum manifestetur, lex humana directè supra illum judicium & legem ferre potest.

19. Objicies quintò contra ultimam conclusionem: Ecclesia potest punire actum interiore, qui tantum per accidens connectitur cum exteriori: Ergo & illum præcipere vel prohibere. Consequentiâ patet; Antecedens probatur ex cap. *Commisissa*, de electione & electi potestate in 6. ubi imponitur pœna privationis fructuum ei qui parochiale beneficium recipit cum intentione non suscipiendi sacerdotium intra annum.

20. Respondeo, negando Antecedens, & ad ejus probationem dico, quod Ecclesia ibi non punit illum actum interiore, sed exteriorem recipiendi beneficium, quem non vult punire, nisi adjuncto illo actu interno ut conditione; vult enim quod Clericus non faciat fructus suos, nisi receperit beneficium parochiale cum intentione suscipiendi sacerdotium intra annum; quod optimè facere potest, nam licet non possit Ecclesia suâ lege actus internos per accidens cum externis conjunctos prohibere vel præcipere, potest tamen eos requirere ut conditionem externi contractus, quâ non impletâ, contrahens non acquirat jus in rem sub tali conditione acceptatam. Sicut si quis vellet alicui pauperi dare elemosynam sub hac conditione ut cum devotione & attentione interiori oraret, actum internum non

A præciperet, sed tantum illum requireret ut conditionem quâ non positâ nollet in pauperem transferre dominium elemosinæ exterioris.

Addunt aliqui, pœnam restitutionis fructuum perceptorum, non statim propter transgressionem legis Ecclesiasticæ, sed divinæ naturalis, quâ tenetur qui parochiale beneficium accipit, se idoneum ministrum talis beneficii reddere. Nec refert, quod aliâ viâ possit hic fructus percepti beneficii compensare, & aliis obsequiis suos reddere; nam hoc ipso quod Ecclesia determinat certum genus officij, quod beneficiarius debeat in compensationem accepti beneficii præstare, non est amplius in ejus potestate illud mutare: sicut hoc ipso quod Ecclesia suâ lege determinat præceptum divinum de sabbato sanctificando, per auditionem sacri, non est amplius in potestate fidelium illud in aliud opus commutare.

ARTICVLVS II.

Virum leges humane tam civiles quàm Ecclesiasticæ obligare possint in foro conscientie, ita quod eas transgrediens reus sit culpe apud Deum?

C Valdenses apud Guidonem lib. de hæresibus, Marsilius de Padua, Joannes Wiclef, & Joannes Hus ex Bellarmino 4. de Pontifice cap. 15. negant ullam legem humanam, sive Ecclesiasticam sit, sive civilem, in conscientia obligare. Hos secutus est Calvinus 4. instit. cap. 15. & sequentibus, ubi tamen concedat, Prælatos & Magistratus politicos, posse leges aliquas ad conservationem disciplinae & pacis inter cives præscribere; negat tamen eas in conscientia obligare, cum conscientia (inquit) soli Deo subdita sit, ideoque ab eo solo ligari seu lege coerceri possit.

D Ab hac sententia seu potius errore non longè distare videtur Joannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, Tract. de vita spiritali, lect. 4. alphabeto 62. ubi admittit quidem, leges humanas, maxime Ecclesiasticas, habere vim obligandi in conscientia, contendit tamen eas vim illam à solo Deo, vel à Christo habere, non verò à legislatoribus humanis, qui dum leges condunt, solùm declarant obligationem quam Deus imponit, ipsi verò nullam obligationem in foro conscientie imponunt. Exemplum affert de ægrotis, qui tenentur in conscientia Medicis obedire, non quòd Medici imperandi auctoritatem habeant, sed quia declarant id ad quod ægrotus lege naturali & divinâ tenetur. Gersonem sequitur Almainus Tract. de potest. Ecclesiast. quæst. 1. cap. 11. quantum ad leges civiles, sed non quantum ad Ecclesiasticas. Ut hic error confutetur, & communis ac vera sententia declaretur, sit

§. I.

Vera sententia duplici conclusione statuitur.

Dico primò, leges humanas Ecclesiasticas habere vim obligandi ad culpam, & in foro conscientie.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Concilio Constantiensi sess. 8. & 11. contra Wiclef, & Joannem Hus, & in bulla Leonis X. contra Iu,